

4 Χειροποίητες φιάλες με οριζόντιες λαβές

[1]

& μία «σαλτσιέρα»

Από τα νεκροταφεία τύμβων του Μακεδονικού Ολύμπου (ΜΟ)

Ε. Πουλάκη Παντερμαλή

Ι. Γενικά

Πρόκειται για τέσσερα ρηχά και ευρέα χειροποίητα αγγεία, με υψηλό καρινωτό χείλος, προσομοιάζοντα με τα μόνωτα κυάθια με αποφύσεις και με τους χειροποίητους κανθάρους θεσσαλικού τύπου. Διαφέρουν ως προς τις δύο οριζόντιες επί του ώμου λαβές. Τρία από τα αγγεία βρέθηκαν στην περιοχή των ποδιών, ενώ το 4^ο (☞ ΜΔ 2313/ ΓαΤυ 15ι) ήταν κάτω από την κνήμη του νεότερου νεκρού, με το κρανίο της ανακομιδής του παλιότερου.

ΤΑΦΟΣ-ΑΓΓΕΙΟ	ΝΕΚΡΟΣ	ΘΕΣΗ
1. ☞ ΓαΤυ 1Γ /ΜΔ 2340	ΕΝΑΣ	ΠΟΔΙΑ ΑΡ., ΠΕΛΜΑΤΑ
2. ☞ ΓαΤυ 4Γ /ΜΔ 2180	ΕΝΑΣ	ΠΟΔΙΑ, ΑΝΑΜ. ΓΟΝΑΤΑ
3. ☞ ΓαΤυ 6Γ/ΜΔ 2247	ΕΝΑΣ	ΠΟΔΙΑ ΑΡ., ΠΕΛΜΑΤΑ
4. ☞ ΓαΤυ 15Ι/ΜΔ 2313	Ν2	ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΚΝΗΜΗ Ν1 ΚΑΙ ΚΡΑΝΙΟ Ν2

Με μικρές διαφορές στο μέγεθος, έχουν σώμα ρηχό ημισφαιρικό που συνεχίζει με οξυκόρυφη γωνιώδη μετάβαση σε ψηλό χείλος, κοίλου περιγράμματος, με αδιαμόρφωτη και εξωστρέφουσα απόληξη. Μπορεί να είναι ισοϋψές με το σώμα (☞ ΜΔ 2180/ ΓαΤυ 4γ), χαμηλότερο (☞ ΜΔ 2340/ ΓαΤυ 1γ), ή ψηλότερο (☞ ΜΔ 2247/ ΓαΤυ 6γ, ☞ ΜΔ 2313/ ΓαΤυ 15ι). Μπορεί να υπερβαίνει τη διάμετρο του σώματος (☞ ΜΔ 2180/ ΓαΤυ 4γ, ☞ ΜΔ 2247/ ΓαΤυ 6γ, ☞ ΜΔ 2313/ ΓαΤυ 15ι), ή να είναι σχεδόν ίσο (☞ ΜΔ 2340/ΓαΤυ 1γ). Η βάση είναι σε όλα αδιαμόρφωτη κυρτή, τόσο όσο να καθίσταται ασταθής. Ελλειπτικής τομής στα ☞ ΜΔ 2180/ ΓαΤυ 4γ και ☞ ΜΔ 2247/ ΓαΤυ 6γ. Οι οριζόντιες λαβές προσφύονται στη μετάβαση του σώματος προς το χείλος, με λοξή φορά προς τα πάνω (λίγο χαμηλότερα μόνο στο ☞ ΜΔ 2340/ΓαΤυ 1γ). Κυκλικής τομής στο ☞ ΜΔ 2340/ΓαΤυ 1γ, ελλειπτικής στα ☞ ΜΔ 2247/ ΓαΤυ 6γ και ☞ ΜΔ 2313/ ΓαΤυ 15ι., ορθογωνικής στο ☞ ΜΔ 2180/ ΓαΤυ 4γ. Το ☞ ΜΔ 2340/ΓαΤυ 1γ παρουσιάζει τις περισσότερες διαφοροποιήσεις, με σημαντικότερη την αναλογία ύψους σώματος και χείλους αλλά και διαμέτρου χείλους και σώματος και τέλος στη τομή και την πρόσφυση των λαβών. Με πηλό κιτρινέρυθρο ή ερυθρό, είναι όλα στιλβωμένα, εσωτερικά και εξωτερικά με οριζόντια ακανόνιστα ίχνη στίλβωσης.

Παρόμοιο αγγείο που βρέθηκε στη Βεργίνα, (Τ22) χαρακτηρίζεται από τον Ανδρόνικο «εντελώς ιδιότυπον» και θεωρεί ότι «δεν είναι εύκολον να ανεύρη τις συγγενή προς αυτό σχήματα εις την

[2]

κεραμεικήν της Μακεδονίας»

Συγγενές σχήμα, όχι καρινωτό, εμφανίζεται στην περιοχή του ΜΟ στο πρωϊμότερο νεκροταφείο ΠΕΣ στις Τρεις Ελιές της αρχαίας Πέτρας. Παρόμοια αγγεία είναι γωστά στην περιοχή του ΜΟ στη Μέση-

αρχές Υστερης Εποχής Χαλκού, αποσπασματικά σωζόμενα στον Βάλτο (οικισμός Μέσης-αρχών Υστερης Εποχής Χαλκού).

Δίωτες φιάλες από τις Τρεις Ελιές της αρχαίας Πέτρας

Οστρακο από τον οικισμό στη θέση Βάλτος Λεπτοκαριάς (οικισμός Μέσης και αρχών Υστερης Εποχής του Χαλκού).

II. Κατάλογος

1. ΜΔ 2340

Προέλευση

Καρίτσα Γαβριά, τύμβος 1, τάφος Γ. Αριστερά από τα πόδια της νεκρής, όρθιο πάνω στα πέλατα, δίπλα στην πρόχου ΜΔ 2249.

Διατήρηση

Αποσπασματικό, λείπει το μεγαλύτερο μέρος των λαβών και δύο μικρά τμήματα από το χείλος Συγκολλημένο από τέσσερα θραύσματα, με απολεπίσεις και αποκρούσεις.

Πηλός και Χρώματα

Πηλός κιτρινέρυθρος (5YR 6/8 reddish yellow) με μίκα και εγκλείσματα. Έντονα ίχνη οξειδωσης, κυρίως στο χείλος.

Διαστάσεις

Ύψ. : 0,11μ., Διάμ. χείλους : 0,174-0,188μ., Ύψ. χείλους : 0,045μ., Πάχ. τοιχώματος στο χείλος : 0,006-0,008μ., Διάμ. βάσης : 0,078μ., Διάμ. μεγ. σώματος : 0,18μ., Πλάτ. λαβής : 0,072., Πάχ. λαβής : 0,015μ.

Περιγραφή

Χειροποίητη φιάλη καρινωτή, με οριζόντιες λαβές στον ώμο, πιεσμένη στον άξονα τον κάθετο στις λαβές. Σώμα ρηχό ημισφαιρικό, που συνεχίζει με οξυκόρυφη γωνιώδη μετάβαση σε ψηλό χείλος, κοίλου περιγράμματος, με αδιαμόρφωτη και εξωστρέφουσα απόληξη. Το πλάτος του σχεδόν ίδιο με τη μέγιστη διάμετρο του σώματος. Οριζόντιες κυλινδρικές λαβές που προσφύονται λίγο χαμηλότερα από τη μετάβαση του σώματος προς το χείλος. Βάση εντελώς αδιαμόρφωτη, κυρτή και ασταθής. Στην εξωτερική επιφάνεια οριζόντια ακανόνιστα ίχνη στίλβωσης. Εσωτερικά διακρίνονται ελάχιστα λόγω απολέπισης.

Εσωτερικές συγκρίσεις

Παρόμοιου τύπου με τις φιάλες ΜΔ 2247/ΓαΤυ 6γ, ΜΔ 2313/ ΓαΤυ 15ι, ΜΔ 2180/ ΓαΤυ 4γ.

Εξωτερικές συγκρίσεις

Παρόμοιο αγγείο που βρέθηκε στη Βεργίνα, (T22) χαρακτηρίζεται από τον Ανδρόνικο «εντελώς ιδιότυπον» και θεωρεί ότι «δεν είναι εύκολον να ανεύρη τις συγγενή προς αυτό σχήματα εις την

[3]

κεραμεικήν της Μακεδονίας»

- Ανδρόνικος Μ., Βεργίνα Ι, Το Νεκροταφείον των Τύμβων, Αθήνα 1969, σελ. 98, 220, 279, αρ. Τ 22. Εικ. 63, πιν. 52.

2. ΜΔ 2180

Προέλευση

Καρίτσα Γαβριά, τύμβος 4, τάφος Γ, στα πόδια, ανάμεσα στα γόνατα του νεκρού.

Διατήρηση

Ολόκληρο αλλά με εκτεταμένες αποκρούσεις, απολεπίσεις και ρωγμές.

Χρώματα

Πηλός ερυθρός (2,5YR 5/8 red). Με χοντρά τοιχώματα, μίκα και πολλά μεγάλα εγκλείσματα. Στα υπάρχοντα σπασίματα δεν φαίνεται να υπάρχει σκουρόχρωμο μπισκότο

Διαστάσεις

Ύψ. : 0,12μ., Διάμ. βάσης : 0,09-0,10μ., Διάμ. μεγ. σώματος : 0,20μ., Διάμ. χείλους : 0,21-0,195μ., Ύψ. χείλους : 0,056μ., Πάχ. τοιχώματος στο χείλος : 0,007μ., Πλάτ. λαβής : 0,076μ., Πάχ. λαβής : 0,02μ..

Περιγραφή

Μεγάλη χειροποίητη φιάλη με οριζόντιες λαβές. Έντονα πιεσμένη στον άξονα τον κάθετο στις λαβές. Σώμα πολύ ρηχό ημισφαιρικό που συνεχίζει με γωνιώδη μετάβαση εξωτερικά και αυλάκωση εσωτερικά σε πολύ υψηλό χείλος, ισοϋψές με το σώμα, κοίλου περιγράμματος, με αδιαμόρφωτη και εξωστρέφουσα απόληξη που υπερβαίνει τη μεγ. διάμετρο του σώματος. Οριζόντιες, ορθογωνικής τομής λαβές που προσφύονται στη γωνιώδη μετάβαση του σώματος προς το χείλος και υψώνονται με λοξή φορά προς τα πάνω. Εσωτερικά και εξωτερικά πυκνά, ακανόνιστα οριζόντια ίχνη στίλβωσης. Βάση αδιαμόρφωτη κυρτή και ασταθής.

Εσωτερικά και εξωτερικά πυκνά, ακανόνιστα οριζόντια ίχνη στίλβωσης.

Εσωτερικές συγκρίσεις

Συγγενέστερη η ΜΔ 2313/ΓαΤυ15ι (2), λιγότερο η ΜΔ 2247/ΓαΤυ 6γ. Το μόνο με χείλος σοϋψές με το σώμα και το μόνο με λαβές ορθογωνικής τομής. Βάση ελλειπτικής τομής όπως η ΜΔ 2247/ΓαΤυ 6γ. Χείλος που υπερβαίνει τη διάμετρο του σώματος, όπως στα ΜΔ 2247/ΓαΤυ 6γ και ΜΔ

2313/ ΓαΤυ15ι (2). Τα συνευρήματα την χρονολογούν στην Υπο-ΠΓ περίοδο.

Εξωτερικές συγκρίσεις

- Ανδρόνικος Μ., Βεργίνα Ι, Το Νεκροταφείον των Τύμβων, Αθήνα 1969, σελ. 98, 220, 279, αρ. Τ 22. Εικ. 63, πιν. 52.

3. ΜΔ 2247

Προέλευση

Καρίτσα Γαβριά, τύμβος 6, τάφος Γ. Ορθια, αριστερά από τα πόδια του νεκρού, δίπλα στις κνήμες, γεμάτη κοκκινόχρωμα, πιθανότατα από τα τοιχώματα του τάφου.

Διατήρηση

[4]

Σχεδόν ολόκληρο. Λείπουν δύο μικρά τριγωνικά θραύσματα από το χείλος, με απολεπίσεις και αποκρούσεις.

Χρώματα

Κιτρινέρυθρο μόνο στην επιφάνεια (7,5YR 6/6 reddish yellow) και με τεφρό εσωτερικό μπισκότο (5YR 5/1 gray) Με μίκα και εγκλείσματα, μικρότερα και μεγαλύτερα. Με χοντρά τοιχώματα και έντονες τοπικές οξειδώσεις, πιθανότατα κατά την όπτηση.

Διαστάσεις

Ύψ. : 0,091μ., Διάμ. βάσης : 0,07-0,06μ., Διάμ. μεγ. σώματος : 0,154μ., Διάμ. χείλους : 0,164-0,172μ., Ύψ. χείλους : 0,052μ., Πάχ. τοιχώματος στο χείλος : 0,0046μ., Πλάτ. λαβής : 0,077., Πάχ. λαβής : 0,016μ.

Περιγραφή

Χειροποίητη στιλβωμένη φιάλη με οριζόντιες λαβές. Σώμα ρηχό ημισφαιρικό, πιεσμένο στον άξονα τον κάθετο στις λαβές. Συνεχίζει με οξυκόρυφη γωνιώδη μετάβαση εξωτερικά και μονοκόμματο

[5]

εσωτερικά σε χείλος που είναι υψηλότερο του σώματος, κοίλου περιγράμματος, με αδιαμόρφωτη και έντονα εξωστρέφουσα απόληξη, που υπερβαίνει τη μέγιστη διάμετρο του σώματος. Οριζόντιες λαβές, ελλειπτικής τομής, που προσφύονται στη μετάβαση του σώματος προς το χείλος, με λοξή φορά προς τα πάνω. Βάση αδιαμόρφωτη, ελαφρά κυρτή και ασταθής. Εσωτερικά και εξωτερικά οριζόντια ακανόνιστα ίχνη στίλβωσης.

Χρονολόγηση

Πιο συγγενική, η ΜΔ 2313 του παλιότερου νεκρού του ΓαΤυ 15ι (2), και λιγότερο, η ΜΔ 2180/ ΓαΤυ 4γ (ΥποΠΓ). Ελλειπτικής τομής όπως στο ΜΔ 2180/ ΓαΤυ 4γ. Χείλος ψηλότερο από το σώμα όπως στο ΜΔ 2313/ ΓαΤυ 15ι (2) και το οποίο υπερβαίνει τη διάμετρο του σώματος όπως στα ΜΔ 2180/ ΓαΤυ 4γ και ΜΔ 2313/ ΓαΤυ 15ι. Λαβή ελλειπτικής τομής όπως στο ΜΔ 2313/ ΓαΤυ 15ι (2).

Εξωτερικές συγκρίσεις

- Ανδρόνικος Μ., Βεργίνα Ι, Το Νεκροταφείον των Τύμβων, Αθήνα 1969, σελ. 98, 220, 279, αρ. Τ 22. Εικ. 63, πιν. 52.

4. ΜΔ 2313 Χειροποίητη φιάλη με οριζόντιες λαβές

Προέλευση

Καρίτσα Γαβριά, τύμβος 15, τάφος Ι, Ν2. Σπασμένη σε δύο τμήματα, το ένα βρέθηκε κάτω από τη δεξιά κνήμη του Νεκρού 1 και το άλλο στην ανατολική γωνία, δίπλα στο κρανίο του Νεκρού 2.

Διατήρηση

Συγκολλημένο από θραύσματα, με εκτεταμένες αποκρούσεις και απολεπίσεις. Σχεδόν ολόκληρο, λείπουν θραύσματα από το σώμα, το λαιμό και το χείλος.

Χρώματα

Πηλός ερυθρός (2,5YR 5/8 red), όπως στην ΜΔ 2180/ΓαΤυ 4γ. Υπόλευκο/ωχρό επίχρισμα. Με χοντρά τοιχώματα και τεφρό κατά τόπους μπισκότο. Με μίκα και εγκλείσματα. Περιορισμένα ίχνη καύσης, πιθανότατα κατά την όπτηση.

Διαστάσεις

Ύψ. : 0,105μ., Διάμ. χείλους : 0,166-0,179μ., Ύψ. χείλους : 0,06μ., Πάχ. τοιχώματος στο χείλος : 0,0053μ., Διάμ. βάσης : 0,062μ., Διάμ. μέγιστη σώματος : 0,165μ., Πλάτ. λαβής : 0,072μ., Πάχ. λαβής : 0,018μ.

Περιγραφή

Χειροποίητη φιάλη με οριζόντιες λαβές στον ώμο. Σώμα ρηχό ημισφαιρικό, έντονα πιεσμένο στον άξονα τον κάθετο στις λαβές, που συνεχίζει με οξυκόρυφη γωνιώδη μετάβαση εξωτερικά και αβαθή αυλάκωση εσωτερικά σε ψηλότερο από το σώμα χείλος. Το χείλος κοίλου περιγράμματος, με αδιαμόρφωτη και εξωστρέφουσα απόληξη που υπερβαίνει τη μέγιστη διάμετρο του σώματος. Οριζόντιες, ελλειπτικής τομής λαβές, που προσφύονται στη γωνιώδη μετάβαση του σώματος προς το χείλος και υψώνονται με λοξή φορά προς τα πάνω. Βάση εντελώς αδιαμόρφωτη κυρτή και ελαφρά ασταθής. Εσωτερικά και εξωτερικά πυκνά, ακανόνιστα οριζόντια ίχνη στίλβωσης.

Εσωτερικές συγκρίσεις

Συγγενέστερη η ΜΔ 2247/ ΓαΤυ 6γ. Αρκετά συγγενής και η ΥποΠΓ ΜΔ 2180/ΓαΤυ 4γ. Χείλος ψηλότερο από το σώμα όπως στη ΜΔ 2247/ ΓαΤυ 6γ. με διάμετρο που υπερβαίνει τη διάμετρο του σώματος στις ΜΔ 2180/ ΓαΤυ 4γ, ΜΔ 2247/ ΓαΤυ 6γ. Λαβές ελλειπτικής τομής όπως στη ΜΔ 2247/ ΓαΤυ 6γ.

Εξωτερικές συγκρίσεις

- Ανδρόνικος Μ., Βεργίνα Ι, Το Νεκροταφείον των Τύμβων, Αθήνα 1969, σελ. 98, 220, 279, αρ. Τ 22. Εικ. 63, πιν. 52.

Χειροποίητη φιάλη/λυχνάρι (?)

Προέλευση

Κλαδερή, τύμβος 1, τάφος Γ. Ορθιο πάνω στον αριστερό αγκώνα του νεκρού, με την προχολή προς το άνω μέρος του σώματος και τη λαβή προς τα κάτω. Στη διάρκεια της ανασκαφής διαπιστώθηκε ότι το αγγείο ήταν από την αρχαιότητα σπασμένο και το θραύσμα συγκολλημένο με άψητο πηλό που ωστόσο διαλύθηκε αμέσως μόλις το αγγείο αφαιρέθηκε από τον τάφο. Το γεγονός ίσως δηλώνει ότι δεν ήταν εν χρήσει πριν από την τοποθέτηση του ως κτέρισμα. Στην έκθεση του Μουσείου του Δίου.

Διατήρηση

Ολόκληρο, με ένα συγκολλημένο θραύσμα δίπλα στη λαβή. Με αποκρούσεις και απολεπίσεις, ρωγμές και ιζήματα.

Χρώματα

Πηλός γκριζωπός (GLEY 3/N very dark gray, GLEY 4/N dark gray).

Διαστάσεις

Ύψ. : 0,062-0,0058μ., Μηκ. : 0,232μ., Πλάτ. : 0,117μ., Μήκ. χείλους μέγιστο : 0,018μ., Μήκ. προχολής : περίπου 0,07μ., Πάχος τοιχώματος στο χείλος : 0,0042μ., Διάμ. βάσης : 0,076-0,069μ., Πλάτ. λαβής : 0,021μ., Μήκ. λαβής : 0,05μ., Πάχ. λαβής : 0,012μ.

Περιγραφή

Χειροποίητο, ανοιχτό και ατρακτόσχημο αγγείο με ιδιαίτερα τονισμένο τον κατά μήκος άξονα λόγω της μακράς προχολής και της αντωπής, συμφυούς λαβής, ίσως λυχνάρι. Καταλήγει σε αδιαμόρφωτο εσωστρεφές χείλος, με αποστρογγυλεμένη απόληξη. Το κυρίως σώμα ημισφαιρικό. Στον κατά μήκος άξονα, επιμήκης προχολή που διαμορφώνεται από την έντονη συμπίεση των τοιχωμάτων, με πλάτος που μειώνεται σταδιακά προς την αποστρογγυλεμένη απόληξη, ελαφρά υπερυψωμένη σε σχέση με

το υπόλοιπο σώμα. Τα πλευρικά τοιχώματα με έντονη κλίση προς το εσωτερικό. Απέναντι από την προχολή, η οριζόντια λαβή, επιμήκης και συμφυής με τα τοιχώματα του σώματος και του χείλους λαβή. Ελλειπτικής τομής με πλάτος που μειώνεται προς την ελεύθερη απόληξη και με καμπύλες τις πλάγιες πλευρές, φέρει μικρή κυκλική οπή κοντά στο χείλος. Βάση ελλειπτικής τομής, αδιαμόρφωτη και ελαφρά κυρτή.

Εσωτερικές συγκρίσεις

Το εύρημα είναι ασυνήθιστο και το μοναδικό του νεκροταφείου.

Εξωτερικές συγκρίσεις

Το εύρημα είναι σπάνιο. Παρόμοια διαμόρφωση του γενικότερου σχήματος έχει ένα γραπτό αγγείο από το Λευκαντί, μοναδικό επίσης, θεωρούμενο ως κυπριακή επίδραση.

- M.R. Popham, L.H. Sackett, P.G. Themelis, Lefkandi I, The Iron Age, Thames and Hudson, Text , 1980, p. 341. Pl. 127, 362 (LPG).

[1]

Όπως όλα τα αγγεία της ανασκαφής, καταγράφηκαν-συντηρήθηκαν-σχεδιάστηκαν ύστερα από πολλά χρόνια, με τη βοήθεια του INSTAP το οποίο ευχαριστώ θερμά. Ευχαριστώ την Αθ. Μουράτη και τον Αρη Μπαχλά, για πολλαπλή βοήθεια.

[2]

Σε τύμβο που χρονολογεί στον 9^{ου} αιώνα. Βλ. Ανδρόνικος Μ., Βεργίνα Ι, Το Νεκροταφείον των Τύμβων, Αθήνα 1969, σελ. 98, 220, 279, αρ. Τ 22. Εικ. 63, πιν. 52.

[3]

Σε τύμβο που χρονολογεί στον 9^{ου} αιώνα. Βλ. Ανδρόνικος Μ., Βεργίνα Ι, Το Νεκροταφείον των Τύμβων, Αθήνα 1969, σελ. 220, εικ. 63, Τ 22. Σελ. 279. Πιν. 22.

[4]

Αρκετά κανονικά, τυχαία?

[5]

Σχήμα «καλυκωτό» αντίστοιχο του κανθάρου «θεσσαλικού» τύπου αλλά αναλογίες φιάλης.